

ВПЛИВ МАТЕРІ НА РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІВЧИНИ ДО МАТЕРИНСТВА

THE INFLUENCE OF THE MOTHER ON THE DEVELOPMENT OF A GIRL'S PSYCHOLOGICAL READINESS FOR MOTHERHOOD

Статтю присвячено дослідженню особливостей впливу матері на розвиток психологічної готовності дівчини до материнства. Емпірично встановлено, що високий рівень психологічної готовності дівчини до материнства має тісний зв'язок із низкою важливих особистісних і міжособистісних чинників. Позитивне ставлення до власної матері виявилось ключовим емоційним і ціннісним маркером, що формує довіру до моделі материнства як такої. Виявлено, що дівчата, які сприймають свою матір як турботливу, відкриту до діалогу й емоційно теплу особистість, частіше демонструють сформоване, зріле ставлення до потенційного материнства. У них сформовані стабільні уявлення про важливість цієї ролі й усвідомлення відповідальності, яку вона передбачає. Експериментально доведено, що важливим чинником виступає високий рівень емоційної зрілості – здатність до емоційної саморегуляції, прийняття власних і чужих почуттів, розвинене вміння співпереживати та будувати емоційно насичені стосунки. Підтверджено, що емоційна зрілість створює підґрунтя для емпатійного взаємозв'язку з майбутньою дитиною, а також забезпечує стійкість до стресових викликів, пов'язаних із материнством. Виявлено взаємозв'язок між розвитком емпатії та готовністю до материнства. Дівчата з високим рівнем емпатії легше приймають материнську роль як природне розширення своєї особистості, що спрямована на турботу, розуміння і прийняття іншого. Перспективи подальшого дослідження вбачаються в розробленні та впровадженні психокорекційної програми, спрямованої на осмислення власного дитинства, переосмислення досвіду взаємин із матір'ю, формування готовності до створення нової моделі взаємодії з дитиною.

Ключові слова: психологічна готовність, дівчата, материнство, роль матері, емоційна зрілість, мотиваційна готовність, емпатійність, саморефлексія, толерантність до стресу.

The article is devoted to the study of the features of the mother's influence on the development of a girl's psychological readiness for motherhood. It has been empirically established that a high level of a girl's psychological readiness for motherhood is closely related to a number of important personal and interpersonal factors. A positive attitude towards one's own mother turned out to be a key emotional and value marker that forms trust in the motherhood model as such. It was found that girls who perceive their mother as a caring, open to dialogue and emotionally warm person more often demonstrate a formed, mature attitude towards potential motherhood. They have stable ideas about the importance of this role and an awareness of the responsibility it implies. It has been experimentally proven that an important factor is a high level of emotional maturity – the ability to emotional self-regulation, acceptance of one's own and others' feelings, a developed ability to empathize and build emotionally rich relationships. It has been confirmed that emotional maturity creates the basis for an empathetic relationship with the future child, and also provides resistance to the stressful challenges associated with motherhood. A relationship has been found between the development of empathy and readiness for motherhood. Girls with a high level of empathy more easily accept the maternal role as a natural extension of their personality, aimed at caring, understanding and accepting others. Prospects for further research are seen in the development and implementation of a psychocorrectional program aimed at understanding one's own childhood, rethinking the experience of relationships with the mother, and forming a readiness to create a new model of interaction with the child.

Key words: psychological readiness, girls, motherhood, role of mother, emotional maturity, motivational readiness, empathy, self-reflection, stress tolerance.

УДК 159.923.2:305.6

DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.76.53>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Туриніна О.Л.

к.психол.н., професор кафедри психології

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»»

Шопша М.М.

к.держ.упр., доцент кафедри психології
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»»

Петріді В.Ю.

здобувач вищої освіти

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»»

Актуальність теми. У сучасному суспільстві спостерігається зростання інтересу до вивчення психологічних чинників, що впливають на формування особистості жінки, зокрема її готовності до материнства. Материнство – не лише біологічне, але й глибоко психологічне явище, яке потребує зрілої системи уявлень, цінностей, емоційної готовності та соціальної відповідальності. Одним із визначальних чинників у процесі становлення психологічної готовності дівчини до материнства є образ і вплив її власної матері. Саме мати, як перша значуща фігура в житті дитини, формує базові уявлення про материнську роль, стиль взаємодії з дітьми, цінність сім'ї та материнства як життєвого вибору.

Проблематика впливу матері на формування психологічної готовності дівчини до материн-

ства активно досліджувалася вітчизняними науковцями в галузі психології розвитку, вікової та сімейної психології. Серед українських психологів, які зробили вагомий внесок у вивчення цієї теми, варто відзначити таких дослідників, як В.В. Барішнікова [1], О.В. Гомонюк [2], Н.В. Яськова [2], А.А. Гоць [3], С.І. Канюка [4], О.Л. Туриніна [5], Ю.А. Приходько [5], Н.І. Чепелева [6] та інші. Ці вчені створили методологічне підґрунтя для подальших досліджень у сфері формування материнської ідентичності, зокрема в підлітковому та юнацькому віці.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення характеру впливу стилю материнського виховання та материнських настанов на формування психологічної готовності дівчини до материнства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У дослідженні особливостей емоційної зрілості респонденток за методикою «Шкала оцінювання емоційної зрілості» (автор S. Schaefer) були використані 4 шкали емоційної зрілості, адаптовані до теми материнства: емпатійності; емоційної стабільності; саморефлексії; толерантності до стресу.

1. Емпатійність ($p < 0,01$). Цей показник виявив найвищу різницю між групами. Дівчата з позитивним образом матері (група А) мають розвиненішу здатність до співпереживання, розуміння емоцій інших, включно з гіпотетичною майбутньою дитиною. Це свідчить про те, що наявність емоційного тепла у стосунках з матір'ю в дитинстві сприяє роз-

Таблиця 1
Середні бали за шкалами емоційної зрілості у двох групах (за методикою «Шкала оцінювання емоційної зрілості» (автор S. Schaefer))

Шкала	Група А (позитивні стосунки)	Група В (негативні/тривожні стосунки)	Статистична значущість (p)
Емпатійність	8,7	6,1	$p < 0,01$
Емоційна стабільність	7,9	5,4	$p < 0,05$
Саморефлексія	8,2	6,8	н/з
Толерантність до стресу	7,6	4,9	$p < 0,01$

Примітка: максимальний бал за кожною шкалою – 10; «н/з» – незначущий результат ($p > 0,05$).

витку базової емоційної відкритості, яка є критично важливою в майбутньому материнстві. Матері, які вміють слухати, підтримувати й показувати емоції, стають для дочки моделлю чутливого емоційного контакту. Такі доньки швидше проєктують це у свої майбутні материнські сценарії.

2. Емоційна стабільність ($p < 0,05$). Дівчата групи А демонструють вищу емоційну врівноваженість – здатність контролювати емоції, уникати істеричних реакцій, зберігати спокій у складних ситуаціях. У групі В спостерігається схильність до підвищеної тривожності й імпульсивних реакцій, що може ускладнити адаптацію до емоційно напружених умов материнства (наприклад, дитячий плач, безсоння, страх за дитину). Емоційна стабільність формується, коли дитина зростає в передбачуваному, прийнятному середовищі. Якщо мати була джерелом емоційної безпеки – дівчина має кращі шанси стати емоційно стійкою матір'ю.

3. Саморефлексія (різниця статистично незначуща). Цей показник не продемонстрував статистично значущої різниці, хоч у групі А він вищий. Це свідчить про те, що здатність до самоспостереження, усвідомлення власних внутрішніх станів і поведінки є відносно рівномірно сформованою в обох групах.

У сучасному суспільстві (зокрема, в освітньому середовищі) саморефлексія активно розвивається як загальноособистісна навичка, не обов'язково залежна від якості стосунків з матір'ю.

4. Толерантність до стресу ($p < 0,01$). Цей компонент виявив найбільший розрив після емпатійності. Дівчата із групи В мають знижений рівень стресостійкості, що виявляється у труднощах адаптації до навантажень, підвищених втомлюваності, тривожності.

У контексті материнства – це може проявлятися як ризик післяпологової депресії, виснаження, втрати контролю у кризових ситуаціях з дитиною. Якщо мати в дитинстві не навчала справлятися з емоційними труднощами (сама була нестрима-

ною, або навпаки – уникала проблем), то дівчина не має вбудованого ресурсу протистояти майбутнім стресам.

Отже, підтримка позитивного образу матері та розвиток емоційного зв'язку в сім'ї мають довготривалий вплив на становлення майбутньої материнської ролі.

Таблиця 2
Рівні емоційної зрілості (розподіл по групах) (за методикою «Шкала оцінювання емоційної зрілості» (автор S. Schaefer))

Рівень емоційної зрілості	Кількість дівчат у групі А	Кількість дівчат у групі В
Високий	18	6
Середній	10	13
Низький	2	11

Як видно з таблиці 2, у групі А більшість дівчат мають високий рівень емоційної зрілості, тоді як у групі В переважає середній і низький рівень.

1. Домінування високого рівня емоційної зрілості у групі А. У групі дівчат, які мали позитивні стосунки з матір'ю, переважає високий рівень емоційної зрілості (18 із 30 учасниць, тобто 60%).

Це свідчить про сформованість таких рис, як емоційна врівноваженість, здатність до емпатії, рефлексії, регуляції власних переживань. Ці якості критично важливі для виконання ролі матері, адже дозволяють налагоджувати здоровий емоційний контакт із дитиною, витримувати навантаження догляду та виховання. Це підтверджує гіпотезу про те, що емоційно теплі, підтримуючі стосунки з матір'ю в дитинстві створюють основу для майбутньої психологічної готовності до материнства.

2. Середній рівень – «перехідна зона». Середній рівень в обох групах представлений досить рівномірно (10 у групі А, 13 у групі В). Це може свідчити про часткове формування емоційної зрі-

лості – учасниці мають окремі складники, проте їх нестача або слабка стійкість створюють ризик нестабільної адаптації в умовах майбутнього материнства. У такому разі важливим чинником є зовнішня підтримка, професійна психопросвіта, рольові моделі в соціумі.

3. Переважання низького рівня у групі В. У групі В, де учасниці мали емоційно складні або тривожні стосунки з матір'ю, низький рівень емоційної зрілості спостерігається в 11 дівчат (тобто 36,7%), що є найбільшим показником серед усіх категорій. Це свідчить про труднощі в регуляції емоцій, занижену саморефлексію, підвищену тривожність і низьку стресостійкість.

Такі учасниці потенційно потрапляють до групи ризику щодо труднощів адаптації в ролі матері, зокрема: післяпологового стресу, труднощів формування зв'язку з дитиною, агресивно-депресивних реакцій.

Таблиця 3 демонструє три кореляційні зв'язки між показниками якості стосунків із матір'ю та емоційною зрілістю дівчат.

Таблиця 3
Кореляція між якістю стосунків з матір'ю та рівнем емоційної зрілості (за всією вибіркою, n = 60)

Параметри	r (коефіцієнт Спірмена)	p-рівень
Ступінь емоційного прийняття матері	+0,62	p < 0,01
Ступінь конфліктності	-0,58	p < 0,01
Частота позитивного зворотного зв'язку	+0,47	p < 0,05

Коефіцієнти Спірмена (r) свідчать про середній і високий рівень зв'язку, що статистично значущий:

- за p < 0,01 – зв'язок високої достовірності;
- за p < 0,05 – зв'язок помірної достовірності.

Усі показники вказують на наявність системного впливу образу матері на розвиток емоційної сфери особистості, зокрема її готовності до материнства.

1. *Емоційне прийняття матері* (r = +0,62; p < 0,01).

Це найвищий позитивний кореляційний показник у таблиці. Він свідчить, що вищий рівень емоційного прийняття дівчиною своєї матері, тобто: почуття безпеки у взаєминах із нею, підтримка з боку матері, безумовне прийняття, то вищий рівень загальної емоційної зрілості дівчини.

Дівчата з таким типом досвіду мають нижчий ризик післяпологового вигорання, краще адаптуються до турботи про немовля, проявляють стійкість у кризах.

2. *Конфліктність у стосунках з матір'ю* (r = -0,58; p < 0,01).

Цей негативний кореляційний зв'язок означає, що чим вищий рівень конфліктності у взаємодії з матір'ю, тим нижчий рівень емоційної зрілості в дівчини. Дівчина з досвідом постійної конфронтації з матір'ю не лише повторює цей стиль у влас-

ному батьківстві, а й може несвідомо уникати образу «матері як джерела тепла», що блокує психологічну готовність до материнства.

3. Частота позитивного зворотного зв'язку (r = +0,47; p < 0,05).

Цей зв'язок свідчить, що наявність заохочення, похвали, підтримки з боку матері (наприклад: «Я в тебе вірю», «Ти впораєшся», «Ти така уважна») корелює з вищим рівнем емоційної зрілості.

Результати дослідження за авторською Анкетою мотиваційної готовності до материнства подано у формі трьох таблиць, які відображають: рівні мотиваційної готовності (загалом); середні показники за мотиваційними компонентами у двох групах; поширені мотиви материнства (частотний аналіз відкритих відповідей).

Таблиця 4
Рівні мотиваційної готовності до материнства (загальна вибірка, n = 60)

Рівень мотиваційної готовності	Кількість дівчат	Відсоток
Високий	21	35
Середній	28	46,7
Низький	11	18,3

Отримані дані свідчать, що мотиваційна готовність до материнства в досліджуваній вибірці має переважно середній рівень, що вказує на частково сформовану, але ще не повністю стабільну внутрішню готовність до прийняття ролі матері.

1. *Середній рівень – найбільш численна група (46,7%).*

Майже половина опитаних дівчат (28 із 60) продемонстрували середній рівень мотиваційної готовності, що можна інтерпретувати як: наявність базових уявлень про материнство; емоційне прийняття ідеї материнства як важливої, але ще без чіткої внутрішньої стійкості; можливу амбівалентність – бажання і водночас страх або сумніви щодо майбутньої материнської ролі.

Такий результат є типовим для юнацького віку, коли триває формування життєвих цінностей, особистісних орієнтацій і гендерної ідентичності.

2. *Високий рівень мотиваційної готовності (35%).*

Цей показник свідчить, що третина дівчат вже демонструє глибоке прийняття ролі майбутньої матері: усвідомлення сенсу материнства; позитивну емоційну оцінку цієї ролі; внутрішню готовність до турботи, відповідальності, жертвування особистим комфортом заради іншого.

У цій групі, імовірно, опинилися учасниці з позитивним образом своєї матері, з теплими родинними цінностями, високим рівнем емпатійності й емоційної зрілості.

3. *Низький рівень мотиваційної готовності (18,3%).*

Ця група (11 дівчат) демонструє незрілі уявлення про материнство або ж відсутність внутріш-

ньої мотивації до виконання материнської ролі. Можливі причини: негативний досвід взаємин із власною матір'ю; страх перед втратою свободи, тілесними або соціальними змінами; переважання кар'єрних чи особистих цілей над батьківством.

Цей результат не є негативним сам собою, але вказує на необхідність глибшого осмислення ролі материнства в особистому життєвому плані учасниць цієї групи.

Отже, структура рівнів мотиваційної готовності до материнства серед дівчат свідчить про багатогранність їхніх уявлень, настанов і внутрішніх позицій щодо цієї ролі. Переважання середнього рівня – ознака активного процесу становлення жіночої ідентичності, де значну роль відіграють досвід родинного виховання, особисті переконання та культурні чинники.

Таблиця 5 демонструє середні бали за трьома ключовими компонентами мотиваційної готовності до материнства у двох групах дівчат: група А – дівчата, які мають емоційно позитивне ставлення до своєї матері (теплі, підтримуючі стосунки); група В – дівчата з емоційною дистанцією або конфліктами з матір'ю.

Дані вказують на статистично значущі відмінності між групами за двома із трьох компонентів мотивації: ціннісним, поведінковим і емоційним.

1. Ціннісно-світоглядний компонент відображає рівень усвідомлення материнства як життєвої цінності, важливого жіночого призначення, а також внутрішнє прийняття ролі матері як значущої для особистісного розвитку.

Високі показники у групі А свідчать, що дівчата з позитивним образом матері значно краще інтегрували у свій світогляд ідею майбутнього материнства як важливого складника самореалізації. У них сформоване глибше розуміння материнства не як соціального обов'язку, а як особистісної цінності.

Група В демонструє менш чітко, можливо, амбівалентне або зовнішньо нав'язане сприйняття материнства, що часто не підкріплюється особистим досвідом позитивних стосунків із власною матір'ю.

2. Особистісно-емоційний компонент є найбільш чутливим компонентом до якості стосунків з матір'ю, саме тут спостерігається найбільша різниця. Він охоплює емоційне прийняття материн-

ства, здатність до емпатії, турботливість, емоційну готовність до безумовної любові та самопожертви.

Дівчата із групи А (позитивне ставлення до матері) мають значно вищу емоційну включеність у майбутню роль матері – вони бачать її крізь призму любові, близькості, внутрішньої готовності дарувати тепло.

Група В, навпаки, демонструє відчутну емоційну дистанцію, імовірно, через відсутність позитивного емоційного досвіду із власною матір'ю. Вони менш схильні асоціювати материнство з емоційним ресурсом, що може знижувати готовність до майбутньої материнської ролі.

3. Установчо-поведінковий компонент відображає готовність до практичних аспектів материнства: планування, відповідальності, турботи, прогнозування майбутнього стилю виховання. Незважаючи на помітну різницю в балах, різниця статистично незначуща, що свідчить про відносно однаковий рівень раціональної обізнаності в обох групах. Це може пояснюватися загальною поінформованістю (освіта, доступ до інформації), незалежно від емоційного фону у стосунках з матір'ю.

Висновки та перспективи дослідження.

Результати дослідження дозволили виявити низку важливих психологічних закономірностей у сфері становлення материнської ідентичності, емоційної зрілості та мотиваційної готовності до материнства. Шкала емоційної зрілості показала диференціацію вибірки: приблизно третина респонденток досягла високого рівня емоційної зрілості, тоді як у решти простежуються ознаки емоційної нестабільності, імпульсивності, підвищеної залежності від зовнішніх оцінок. Рівень емоційної зрілості виявився суттєво пов'язаним з уявленнями про батьківсько-дитячі стосунки: дівчата з вищою емоційною зрілістю менш схильні до гіперопіки й авторитаризму, демонструють більшу готовність до емоційної близькості без надмірного контролю.

Анкета мотиваційної готовності до материнства (авторська) засвідчила наявність у більшості дівчат позитивного ставлення до перспективи материнства, але мотиваційна структура є неоднорідною. Домінують соціально зумовлені мотиви – бажання відповідати очікуванням суспільства, сім'ї, реалізувати себе у традиційній ролі жінки. Натомість менш вираженими є внутрішньоособистісні мотиви – потреба в самореалізації через турботу,

Таблиця 5

Середні бали за мотиваційними компонентами (у двох групах) (за авторською анкетною мотиваційної готовності до материнства)

Компонент мотивації	Група А – позитивне ставлення до матері (n = 30)	Група В – емоційна дистанція з матір'ю (n = 30)	Статистична значущість (p)
Ціннісно-світоглядний компонент	8,4	6,3	p < 0,05
Особистісно-емоційний компонент	8,9	5,7	p < 0,01
Установчо-поведінковий компонент	7,6	6,2	незначущий (n/3)

бажання передати досвід, піклуватися. Це свідчить про необхідність розвитку свідомої, особистісно обґрунтованої мотивації до материнства, а також формування відповідального ставлення до батьківства як до вибору, а не лише соціального обов'язку.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що хоча більшість дівчат демонструють позитивне ставлення до материнства, у їхній уяві переважають традиційні, часто емоційно незбалансовані моделі. Тому перспективи дослідження полягають у пошуку напрямів діяльності психолога в освітньому середовищі, сімейному консультуванні, психопрофілактичній роботі, зокрема з дівчатами та їхніми батьками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баришнікова В.В. Особливості формування материнської домінанти. *Габітус*. 2021. Вип. 25. С. 64–69. DOI: 10.32843/2663-5208.2021.25.10.
2. Гомонюк О.В., Яськова Н.В. Особливості психологічної готовності до материнства. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2017. № 4. С. 5–6.
3. Гоць А.А. Материнство як соціальний інститут суспільства: актуальні аспекти сучасності. *Габітус*. 2024. № 61. С. 38–43. DOI: 10.32782/2663-5208.2024.61.6.
4. Канюка С.І. Формування толерантності жінок як умови їх психологічної готовності до майбутнього материнства : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2018. С. 25–38. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.10/Kanyuka.pdf.
5. Туринніна О.Л., Приходько Ю.А. Особливості психологічної готовності вагітної жінки до материнства. *Progressive research in the modern world : The 2nd International scientific and practical conference, November 2–4, 2022*. Boston, USA: BoSciencePublisher, 2022. Р. 357–367. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/PROGRESSIVE-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-2-4.11.22.pdf>.
6. Чепелева Н.І. Чинники формування уявлення жінки про материнство та трансформація образу матері в період народження дитини. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 278–283. DOI: 10.32782/2663-5208.2023.45.45.

Стаття надійшла в редакцію: 12.08.2025

Стаття прийнята: 25.09.2025

Опубліковано: 23.10.2025